

Kováts Dániel

Deme László és a sárospataki Alma Mater

A Petőfi Irodalmi Múzeumban 2011. november 12-én tudományos ülészekon tisztelegtünk a 2011. június 6-án, életének 90. évében elhunyt Deme László professzor emléke előtt. Amikor megidézük a jeles nyelvész és tanítómester alakját, egyben anyanyelvünk ügyével is foglalkozunk, hiszen ő hosszú pályáján összehangoltan dolgozott a nyelv és az ember érdekében.

Egy 1976-ban készült felvételen Deme László igen szűkszavúan nyilatkozott iskoláiról, mondván: „jellegzetes sima pályát futottam végig. Pécelen elvégeztem az elemi és a négy polgárit, különbözetivel Sárospatakra kerültem, azután Budapesten a bölcsészkart úgy végeztem, mint az Eötvös Kollégium tagja.” De hozzátette azt is: „Ezek nagyon sokat jelentettek számomra.”¹ Valóban többször nyilatkozott elismerő szeretettel és ragaszkodással a sárospataki scholáról, amely a Demék több nemzedékének volt alma matere. A kiterjedt gömöri református, kismemesi család lelkészek, tanítók sorát adta a régiónak, miközben tagjainak zöme középbirtokosként gazdálkodott. Idősebb Deme László Pécelen volt református lelkész, itt született s járt iskolába 14 éves koráig László fia, aki azonban szeretettel emlegette mindig Zádorfalvát, mint a család ősi fészket.

Az elemi, majd a polgári iskola négy osztályának elvégzése után, 1935 őszén került Sárospatakra, hogy ott a gimnázium V/A osztályában, az angol internátusban folytassa tanulmányait. Az anyakönyvben olvashatjuk a bejegyzést: „A püspöki hivatal 1401/935-os engedélye alapján 1935. szept. 3-án angol nyelvből jó, történelemből jó, mennyiségtanból jó eredménnyel különbözeti vizsgát tett.”² A következő négy esztendőben tehetségének kibontakozásához adott keretet Sárospatak.

Az 1930-as évek második fele a pataki református kollégium (ahogy akkor nevezték: főiskola) történetének igen szép, fellendülést hozó szakasza volt. Három tagozatán: teológiai akadémiáján, tanítóképzőjében és gimnáziumában folyt az oktatás, birtokainak jövedelméből és állami támogatással jelentős építkezésekre volt képes: elkészült a humán internátus, az új iskolai kórház, felújították a tantermet, a berendezést, gyarapították a szertárakat, megemelték a tanulók szociális és tanulmányi támogatását, elősegítették a tanárok hazai és külföldi továbbképzését.³ A városban szobrot emeltek az első világháború hőseinek és II. Rákóczi Ferencnek. A felvirágzás tartalmi gazdagodással is járt; megkezdtek a nyári ifjúsági közhasznú munkatáborok szervezését (például utat építettek Rudabányácska felé, templomot emeltek Szegiben), *Péntek Esték* címmel rangos ismeretterjesztő előadásorozatot indítottak, 1936 februárjában megszervezték az első népfőiskolai tanfolyamot, angol nyelvű színelőadásokat rendeztek, megkezdtek a falukiszállások sorozatát, amelyeken kultúrműsorral szerepeltek a fiatalok, s ismerkedtek a paraszti élet valóságával. Az új szemlélet lényegét a teológiai igazgató így fogalmazta

meg: „az iskolának az élettel kapcsolatban kell lennie, a mai élet problémáiban kell eligazítania, a mai élet feladataira kell előkészítenie. (...) A nevelés ugyanis az a mindenható és minden oldalról elismert tevékenység, amelynek segítségével a magyar lét rejtett erőit kitermelhetjük.”⁴

Az ifjú Deme László az angol internátus manzárdjának lakója lett. Ide 12 olyan tehetséges tanuló kerülhetett be, akiknek nem állt módjukban megfizetni az internátusi ellátást; itt kedvezményesen évi 60 P lakásdíjat fizettek, étkezni a főiskolai tápintézetbe jártak, s közülük kerültek ki az internátusi korrepetitorok, akik a gazdagabb s kevésbé tehetséges diáktársaikkal foglalkoztak. Osztály- és lakótársa volt itt Király István (ugyancsak református lelkész gyermeke), a később Kossuth-díjjal is kitüntetett irodalomtörténész akadémikus. Reggel 6-kor keltek, a torna, a reggeli és egy rövid szilencium után 8-tól fél kettőig tanórákon vettek részt a gimnáziumban, ebéd után szabad foglalkozás, majd negyed 5-től vacsoráig háromórás, vacsora után pedig további egyórás szilenciumot tartottak. Az angol tagozaton latint az V.-től, angolt az I. osztálytól tanultak, a történelmet angolul tanították nekik.⁵ *College News* címmel angol nyelvű diáklapot szerkesztettek.

Deme László neve szereplései és eredményei okán VII. és VIII. osztályos korában tűnik fel az iskola ifjúsági lapjában, valamint közös értesítőjében. 1937 őszén jelent meg a *Sárospataki Ifjúsági Közönyben* első verse *Hozzád az őszön át* címmel.⁶ Az internátusban külön angol gyakorló órákra járt társaival az anyanyelvi lektorokhoz A. B. Collishaw és G. P. Maguire tanárokhoz, akiktől Deme László hetedikes korában jelest kapott. Érdemes megemlíteni, hogy május 14-én az osztály Széphalomra rándult ki Kazinczy sírjához, az önképzőkörben pedig a VII. osztály Shakespeare *Szentivánéji álom* című vígjátékából adott elő jeleneteket.

Deme László, aki kitűnő bizonyítvánnyal zárta a VII. osztályt, a tanév végén többféle jutalomban részesült. Kapott két könyvjutalmat, szorgalmi díjként 7 pengőt; az Erdélyi János önképzőkör novelláiró versenyének nyerteseként 4 P-vel jutalmazták, a vers kategóriát is megnyerte, ezért ugyancsak 4 P-t kapott; s ott volt az I. Rákóczi György Egyesületben „buzgó munkáságukért jutalomban részesültek” között is, ahol 5 P-vel honorálták. Szerepelt a kiváló tanuláért, jó magaviseletért dicsérettel kitüntetett tanulók között. A sikeres tanulás mellett a szépirodalommal jegyezte tehát el magát. (Érdemes talán megemlíteni, hogy Deme László osztálytársa, Király István, a 422 beérkezett pályázó egyikeként 1938 tavaszán elnyerte az Akadémia kiadásában megjelenő *Magyarosan* című folyóirat nyelvhelyességi pályázatának első díját, száz pengőt.)

Nem kevésbé volt sikeres az 1938/39-es tanévben végzett VIII. osztályban. Igaz, év végi bizonyítványába ekkor becsúszott természettanból egy jó érdemjegy a sok jeles mellé. Nem tudjuk ennek az okát, hiszen az internátusban külön járt a „fizikai gyakorlatok” óráira Urbán Barnabás tanár úrhoz, akinél jelest kapott. A P. G. Davies és V. Barber anyanyelvi lektorok által vezetett angol gyakorló órákon is jelest érdemelt ki.

Ebben a tanévben Tárczy Árpád vette át a gimnáziumi és közigazgatói tiszteletet, aki programjában kifejtette: „Itt az ideje, hogy az iskolák valláserkölcsei alapon állva a helyes értelmezett nemzetnevelés műhelyévé váljanak kivétel nélkül. (...) Egyéniségeket, meglelelkű, mélyen vallásos érzésű, de kemény gerincű magyarokat akarunk önökből nevelni...”⁷ Az ősz az első bécsi döntés eredményeként történelmi változást hozott: visszakerült Magyarországhoz a Felvidék többségében magyarok lakta déli sávja, s ezáltal Sárospatak vonzáskörzete ismét kitágult. Novemberben ellátogatott s városba a revíziós

mozgalom nagy támogatója, Lord Rothermere. S nagy eseménynek számított, hogy 1939 márciusában az angol tagozat diákjai angol nyelven előadták *Az ember tragédiáját*.

Az utolsó tanév szép elismerést hozott Deme László számára. Az Erdélyi János Önképzőkör titkárává választották meg (az ifjúsági elnök Király István lett), s bekerült a *Sárospataki Ifjúsági Közlöny* főmunkatársai közé. Két verse jelent meg a folyóiratban,⁸ s ami ennél is jelentősebb esemény: két osztálytársával együtt *Csillagszóró* címmel kis verseskötvet adtak ki 1939 tavaszán.⁹ A *Közlöny*ben ezzel kapcsolatban hirdetés jelent meg: *A nyolcadik osztály kérése a volt pataki diákokhoz!* címmel, (mert a lap az öregdiákokhoz is eljutott). Ebben azt kéri, támogassák az osztály három költőjének verseskötvét, amely postaköltséggel együtt 1 pengő 20 fillérért megrendelhető. Mint írják: „Nyolc év öröme, bánata, Patak vidám, olykor elkomolyodó szelleme van benne költeményeinkben.” S kéri, hogy a megrendeléseket Király István VIII. o. tanuló sárospataki címére küldjék, úgy lát-szik, ő vállalta a kiadvány menedzselését.

A kis verseskötvényben Kiss András és Tatár Zoltán alkotásai mellett Deme László nyolc verssel szerepel.¹⁰ Magyartanárunknak szól az ajánlás: „Szeretettel ajánljuk verseinket Dr. Jakob Károly tanár úrnak. A szerzők.” Az 1939. május 3-i keltezésű előszót Képes Géza írta, aki az osztály és az internátus egyik angoltanára volt, s aki a költőpalántákat véleményével, tanácsaival segítette. Itt most a *Barátom a halál* c. versével szemléltetjük azt az életérzést, amely az ifjú költőt jellemezte, akit – némi hetykeséggel – az életút kezdetén az elmúlás foglalkoztat: A vén halál barátom: / régóta ismerem. / Sötét estén, ha látom / örül bolond szívem. // Az őszi fák susognak, / kopasz fejük rezeg: / halállal szembeállok / és elbeszélgetek. // Kezet fogunk az éjben / és csendben válunk el. / Utána szólok: „Halló! / Ugy-e, majd elviszel?!”

Május 10-én tartották meg a hagyományos csengőbúcsút, a ballagást. Május 15-e és 19-e között került sor az írásbeli érettségire; az iskola történetében első ízben vizsgáztak angol nyelvből is. A VIII/A osztály június 20-a és 24-e között tett szóbeli érettségi vizsgát, amelyen Deme László jeles eredményt ért el. Közben, június 18-án, az ifjúság évváró ünnepélyén – amint az *Értesítő* fogalmaz: – „Zárszót mond az ifjúság nevében Deme László maturandus”. Jutalmak sorát vehette át a búcsúzó diák. Dr. Mizsák József alapítványából 200 pengős támogatást kapott; szorgalmi díjként 6 P illette; könyvjutalomban részesült; az eredeti színdarabért neki ítélte önképzőköri jutalom 10 P volt, ezen kívül mint „az önképzőkörben legtöbbször és legsikeresebben szereplő” diák 10 P-t érdemelt ki; az I. Rákóczi György Egyesületben végzett szorgalmas munkájáért pedig 5 P jutalomban részesült.

Külön érdekességként említem meg, hogy Móricz Zsigmond egykori pataki osztálytársai 1939. június 27-én tartották 40 éves érettségi találkozójukat, s erre az alkalomra az író is Sárospatakra látogatott. A helyi sajtóban is nyoma van ennek: „míg az öreg diák a főiskola iránti hálától elérzékenyedett, azalatt az egyik érettségiző ifjú a *Sári bíró, Fáklya, Sárarany, Erdély* éppen közöttük járó szerzőjéről felelt nagy lelkesedéssel.”¹¹ Móricz is tudott erről, és így reagált: „*Most a pataki érettségi találkozónkon még folyt az idej maturandusok vizsgája, mikor ott voltunk. Senki se volt köztünk, aki csak hallani is akarta volna a téziseket, amiből késő utódaik feleltek. Én magam megborzadtam, egy tanár azt mondta: éppen belőlem felelnek...*”¹² Az akkor végző két nyolcadik osztály magyartanára, Jakob Károly Adyt is, Móriczot is tanította, nyitott szemléletű tanár volt. Tankönyvül Zsigmond Ferenc *A magyar nemzeti irodalom története Vörösmarty felléptétől a világháború*

idejég című könyvét használták, amelyben a *Nyugat* írói is szerepelnek. Amikor *Móricz Zsigmond és Sárospatak* című könyvem készült, megkérdeztem erről Deme professzort, s ő megerősítette: tudtak Móriczról és sárospataki kapcsolatairól. Azt is hallotta, hogy az író szemmel tartotta az *Iffúsági Közönyt*, sőt neki is jósolt némi jövőt az ott és a *Csillag-szóró* című antológiában megjelent versei alapján.

Itt most csak vázlatosan szólhattunk a négy sárospataki tanévről, amely mind az iskola tevékenysége, mind a benne tanuló diák szempontjából gyümölcsözőnek ítélfelhető. Deme László is megtapasztalhatta Patakon a társadalmi nyitottságot, a falu népe iránti felelősségérzetet, a tartalmas életre, az alkotásra való felkészítés motívumait, miközben megküzdött a maga személyiségének pszichikai, világnézeti problémáival, amelyekről viszont nem talál hiteles dokumentumot a mai kutató. Nyelvi kultúrában, irodalmi műveltségben és fogékonyságban gazdagodva léphetett tovább tehetségének kibontakoztatása útján.

Deme László útja 1939 őszén Sárospatakról Budapestre, a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarára, illetve az Eötvös Kollégiumba vezetett. Kapcsolata a pataki Alma Materrel azonban haláláig élő maradt. Személyes tapasztalataimon túl erről írásos dokumentumok is tanúskodnak. A Magyarságtudományi Intézet munkatársaként 1947-ben előadást tartott Sárospatakon a Szabadművelődési Akadémia első téli tanfolyamán a magyar nyelv jellemzőiről.¹³ Megjelent osztályának érettségi találkozóin, 1959-ben a húszéves, 1979-ben a negyvenéves találkozóan évfolyama nevében ő szólt a júniusi hagyományos közös ünnepegen.¹⁴ A 65 éves (!) találkozóan, 2004-ben elmondott beszéde nyomtatásban is megjelent.¹⁵ Mindhárom jellemző mind elhangzásának idejére és körülményeire, mind szerzőjük gondolkodásmódjára.

Három évvel az 56-os forradalom után többek között így emlékezett a már államosított scholában nemzedékének húsz év alatt megtett útjára: „... a háború félresöpörfte azt a társadalmi berendezkedést, amelyben felnőtünk, amelynek értékrendszerét fiatalon magunkévá tettük; s új társadalmi rendet, vele új értékrendszert alakított ki, alapjában eltérőt a korábbtól. Ez a fejlődés lassú volt, sokszor nehézkes és ellentmondásos; s valamilyen formában és mértékben ez is érintett valamennyiünket. Tanúi és részesei voltunk a nagy eredményeknek és a nagy hibáknak; s végül kortársai a néhány éve lezajlott, tragikus és bonyolult eseménysorozatnak is, amely újból felkavart sok életet (...) az ország kiállta e próbát, az osztály emberségből is érettnek bizonyult. Nem akadt közöttünk egy sem, aki a sok csábító lehetőséget, a zavaros idők forgatagát kihasználva, elvesztette volna emberségét és emberiségét. Egy-két talán csalódott – talán megtevesztett, de becsületében akkor is megmaradt – társunkat nem számítva, senki sem akadt, aki ne találta volna meg a helyét a nép államában, a nép szolgálatában. (...) az iskolánkról beszéltek. Iskolánkról, amelyben tanáraink szóban és példaadásban emberségre, hűségre és szívósságra neveltek bennünket. Iskolánkról és tanárainkról beszéltek, arról az intézményről és együttesről, amely senkinél sem azt nézte: kicsoda, hanem azt: micsoda. (...) Mert már szerencsésebb körülmények közt, biztatóbb világban, megújult tartalommal, de a régi egyszerűséggel, becsülettel és emberszeretettel, nevelje növendékeit mindig szívósnak, egyenesnek, becsületesnek és emberszeretőnek: nevelje Patak fiainkat igaz embernek.”

Húsz évvel később is utalt a megélt időkre: „A mi nemzedékünk hányatott sorsú nemzedék. (...) A történelem kemény próbára tette kinek hitét, kinek kitartását. Az ötvenes évek – a mi életünknek harmincas évei – többször és többféle fordulattal állítottak válaszút elé mindnyájunkat. Pályák szakadtak meg, törtek ketté, s kezdődtek újra; kit

Így, kit úgy vert vagy emelt a sors; – s korántsem mindig érdeme szerint. Hogy ki hová jutott, meddig ért el, az többször jellemzi a kort, mint őt magát. De jó lélekkel mondhatom nemzedékünk nevében: az emberségig mindenki eljutott. (...) Patakot dicsérem, amely az elődök mintájával, a tanárok példájával, a tisztas együttlélés bensőséges de szigorú szellemével nem pusztán oktatott, hanem nevelt, alakított, emberré formált valamennyiönket.” Patak „minden időkben múlt és jövő közös függvényében élte jelenét és nevelte gyermekeit.”

2004-ben pedig így érvelt: „Patak (...) dicsőségtáblájára nagy nevek, tiszteletet parancsoló nevek róhatók fel. Mégsem ezt tartom a legfőbb érték mérőnek. Én az igazi rangot a zömmel mérném. (...) Mert immár ötödfél évszázados története során a mi alma materünk, felnevelő anyánk ezzel sem vallott soha szégyent. (...) A hamarosan négyszázhetvenöt éves patakiságnak egymást erősítő kettős jellemzője: az emberség szolgálata és a szolgálat embersége. Amit a pataki tanárok azért tudtak átörökíteni folyamatosan, mert zömük pataki diákként szívta magba, s így szervesen és folyamatosan örökölte tovább és tovább.”

Az iskolával való élő kapcsolatát illusztrálja az a tény is, hogy amikor az iskola fennállásának 450. évfordulóján jubileumi évkönyvet adott ki a pataki gimnázium, az előszó megírására az öregdiákok közül őt kérték fel. Ő már akkor megerősítette azt a meggyőződését, hogy egy iskola rangja a tanítványok zömének helytállásával mérhető legjobban. „Hogy ki hova került, a vezérkarba-e a térképasztal mellé, vagy a lövészárokbba, a közvetlen tűzvonalba, azt sokukról a történelmünk szeszélyét jellemző hányatot egyéni sorsa döntötte el. De hogy ott, ahova vetette, hogyan állta meg a helyét, hogy megtartotta-e emberségét akár embertelenség közepette is, az már őt magát jellemezte. Mint egyént, mint embert; de mint Patak nevelte egyént, mint Patak indította embert. S tudjuk: alig valaki cáfolt rá erre az emberséget jelentő patakiságra.”¹⁶

Tettekkel is segítette a pataki iskolaügyet, kulturális életet. Alapító tagja lett 1985-ben a Kazinczy Ferenc Társaságnak, 1986-ban a Magyar Comenius Társaságnak, amelyek működésének nagy jelentőséget tulajdonított. 1986-ban a sárospataki tanítóképző főiskolán nyelvjárásgyűjtő-tábort szerveztünk, amelynek Végh József mellett ő volt szakmai tanácsadója.¹⁷ Péchy Blankával két alkalommal is részt vett előadóként a főiskolán a beszédművelő körök megyei találkozóján, s 1971-től kezdve évről évre cselekvő tagja volt az *Édes anyanyelvünk* országos középiskolai verseny sátoraljúj helyi bírálóbizottságának. Bizonyára pataki diákemlékei is közrejátszottak abban, ahogyan a diákifjúsághoz hajolt, mondván: „Mint élőlény, mint a biológikum része emberségre alkalmasnak születik: de csak a közvetlen környezet, a felnevelő mikrotársadalom segíti hozzá, hogy rövid úton megismerje az előző nemzedékek felhalmozott tapasztalatait, s ezáltal megértse a külvilágot. Így lesz a fajba beleszületett egyed a társadalomban egyén, hogy a nyelviség segítségével hozzá emelkedik; majd – ha már kikülönülve belőle, hozzá is tud tenni a közös ismereteikhez – így lesz egyéniséggé.”¹⁸

Azzal zárhatom mondandómat, hogy ebben a szellemben, az emberi értékek érvényesüléséért dolgozott és élt Deme László, s humanizmusának elmélyítéséhez a sárospataki diákevek maradandó ösztönzéseket adtak. Némiképp talán ezeknek is köszönhető, hogy nem maradt „a nyelvnek tudomásulvételre korlátozódó vizsgálója”, hanem „anyanyelvészként” a nyelvapoló mozgalom figyelésére, irányítására vállalkozott meglátva benne az emberré nevelés lehetőségeit és kötelezettségét.¹⁹ Ezért jött el közénk Sá-

rospatakra többször is, hogy az ifjúságnak továbbadjon valamit az általa képviselt és átélt értékekből, hiszen meggyőződése volt, hogy a nyelv művelő legfőbb feladata a meggyőzés és a nevelés²⁰ mind a nyelv, mind az ember érdekében. Érdemes megszívlelni üzenetét ma is.

Jegyzetek

¹ Magyar nyelvész pályaképek és önvallomások 9. Deme László. ELTE Fonetikai Tanszék, Budapest, 2000. Sorozatszerkesztő Bolla Kálmán. Lejegyezte: Földi Éva.

² Az V/A osztály névkönyve az 1935/36-ik iskolai évben cím alatt szerepelnek az alábbi adatok: 4. Deme László ref. 1921. nov. 14. Pécel (Pest m.) Apja Deme László ref. lelkész. Év végi érdemjegyei: Magaviselet 1, Vallástan 1, Magyar nyelv és irodalom 1, Latin nyelv és irodalom 1, Német nyelv és irodalom 2, Angol nyelv és irodalom 2, Történelem 1, Természetrajz 2, Mennyiségtan 2, Rajz 2, Testnevelés fm. Ének 2, Gyorsírás 1, Írásbeli dolgozatok külső alakja 2.

³ Vö.: Hörcsik Richárd: „Bodrog partján van egy város...” Tanulmányok Sárospatak történetéből. Budapest, 2007. 144. o.

⁴ Dr. Mátyás Ernő: A nemzetnevelés sárospataki feladatai. = *Értesítő*, 1937/38. 5. 7. o.

⁵ Edgar Sanderson angol történész (1838–1907) nagy sikerű műve szolgált tankönyvül: *Outlines of the World's History*.

⁶ 54. évf. 1–2. szám, 10. o.

⁷ *Értesítő*, 1938/39. 7., 9.

⁸ A 4. szám 49. oldalán az „Új Don Quijote”, az 5–6. összevont szám 63. oldalán a „Levél” című.

⁹ Rácz István könyvnyomdája, Sárospatak, 1939. A kézirat és a nyomtatott példány megtalálható a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeiben.

¹⁰ A 29–36. oldalakon: Új Don Quijote; Barátom a halál; Szívek dala; Az ősz elé; Esti zsoldosítás; Őszi hangok; Egy szóra visszajött a tél; Aratott a halál.

¹¹ Sárospataki Református Lapok, 1939. júl. 2. 155. o. A szerző megnevezése nélkül.

¹² Debrecen és Sárospatak útján jártam én. = *Pesti Napló*, 1939. júl. 9. 9. o.

¹³ Kovács Károly: A Sárospataki Szabadművelődési Akadémia. In: A Sárospataki Népfőiskola (1936–1986). Budapest, 1986. 44. o.

¹⁴ Felszólalásainak gépiratai a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeiben: „Köszöntő 1959. június 26-án a húsz éve Patakon érettségizettek nevében.” (Aláírás: Dr. Deme László tudományos kutató, a nyelvtudományok kandidátusa). (An. 5657.) „Köszöntés és köszönet az Alma maternek.” 1979. június 24. (Aláírás: Deme László.) (An. 6188.)

¹⁵ Deme László: Az emberség szolgálata és a szolgálat embersége. Gondolatok a patakiságról. = *Zempléni Műzsa*, 2004. 3. szám, 91–92. o.

¹⁶ Deme László: Az olvasó üdvözlése. In: A sárospataki Rákóczi Gimnázium jubileumi évkönyve. Szerk.: Dobay Béla, Sárospatak, 1981. 7. o.

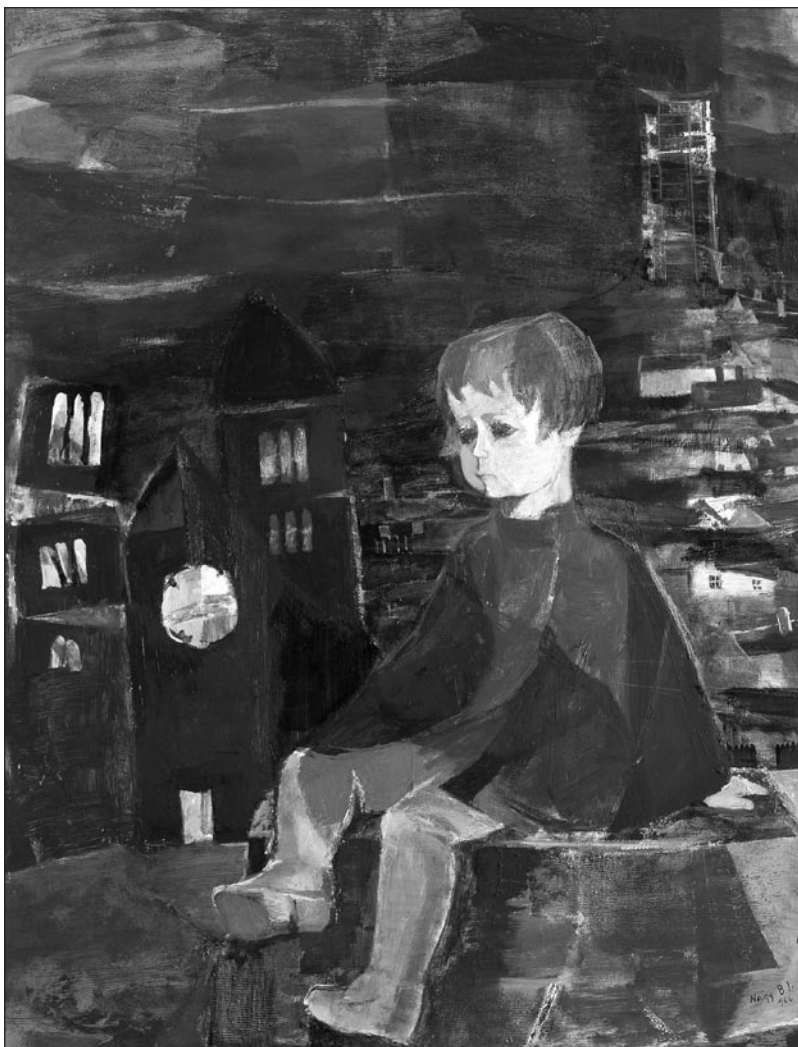
1 tudomány és társadalom

¹⁷ Kováts Dániel: Népnyelvi táborok a Bodrogtőzben. = *Honismeret*, 14. évf. 3. sz. 54–54. o.

¹⁸ Deme László: A harmincadik évfordulóra. „Oh, értsd is a szót...” Az „Édes anyanyelvünk” verseny 30 éve. Sátoraljaújhely, 2000. 6. o.

¹⁹ Vö.: Deme László: Anyanyelvi mozgalmaink és morális hozamuk. Különlenyomat a *Magyar Nyelvőr* 1998. évi 3., 4. és 1999. évi 1. számából. 19, 26. o.

²⁰ Már az 1954-ben kiadott „Ápoljuk nyelvünket!” című kiadványban kifejtette ezt.

Julika Zsámbékon